

Türkiye'nin Diaspora Politikasının Dönüşümü: Söylem, Realpolitik ve Almanya Örneği

The Transformation of Türkiye's Diaspora Policy: Discourse, Realpolitik and the Example of Germany

Yusuf AYDIN* - Fırat PURTAŞ**

Öz

Güncel uluslararası konjonktürde diaspora, devletlerin dış politika ve egemenlik anlayışlarının yeniden tanımlandığı başlıca alanlardan biri hâline gelmiştir. Bu makale, Türkiye'nin diaspora politikasında 1960'lardan günümüze uzanan dönüşümleri, devlet-diaspora ilişkilerinin realpolitik dinamikleri çerçevesinde ele almaktadır. Tarihsel ve söylemsel analiz yöntemine dayanan çalışma, Türkiye'nin diaspora politikasını 1960-2000 yıllarını kapsayan ilk dönem ile 2000 sonrasında şekillenen ikinci dönem üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Bu karşılaştırma, kurumsal yapılanma, resmî söylem ve dış politika hedefleri arasındaki nedensel ilişkiselliği açığa çıkarmaktadır. Bulgular, ilk dönemde hâkim olan mesafeli ve "geçici misafir" söyleminin, 2000 sonrasında diasporayı "kalıcı ve stratejik bir varlık" olarak konumlandıran bir anlayışa evrildiğini göstermektedir. Bu dönüşümün, diasporanın yumuşak güç kaynağı, diplomatik pazarlık unsuru ve uluslararası meşruiyet kanalı olarak araçsallaştırılmasıyla yakından ilişkili olduğu ortaya konulmaktadır. Çalışmanın örneklemini olan Almanya'nın, bu politikalar açısından bir "sıklet merkezi" işlevi üstlendiği ve aynı zamanda ev sahibi ülkelerle egemenlik alanlarına ilişkin gerilimleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Sonuç olarak makale, Türkiye özelinden hareketle diaspora politikalarının devleti giderek "ulus-ötesi bir siyasal oluşum" a dönüştürdüğünü ve bu sürecin 21. yüzyıl realpolitığının ayrılmaz bir parçası hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Diaspora Politikası, Ulus-Ötesi Yönetişim, Realpolitik, Söylemsel Dönüşüm, Türkiye-Almanya İlişkileri

Abstract

In the current international context, the diaspora has become one of the main areas where states' foreign policy and sovereignty understandings are being redefined. This article examines the transformations in Türkiye's diaspora policy from the 1960s to the present day within the framework of the realpolitik dynamics of state-diaspora relations. Based on historical and discursive analysis, the study examines Türkiye's diaspora policy comparatively, covering the first period from 1960 to 2000 and the second period that took shape after 2000. This comparison reveals the causal interrelationship between institutional structure, official discourse, and foreign policy objectives. The findings show that the distant and 'temporary guest' discourse that prevailed in the first period evolved into an understanding that positioned the diaspora as a 'permanent and strategic asset' after 2000. This transformation is closely linked to the instrumentalisation of the diaspora as a source of soft power, a diplomatic bargaining chip, and a channel for international legitimacy. Germany, the sample country in this study, is seen to have assumed the role of a 'centre of gravity' in terms of these policies; at the same time, it has brought with it tensions with host countries over spheres of sovereignty. In conclusion, the article demonstrates that, based on the specific case of Türkiye, diaspora policies are

Makale Geliş Tarihi: 08.12.2025. Makale Kabul Tarihi: 27.04.2026.

Araştırma Makalesi / Künye: AYDIN, Yusuf – PURTAŞ, Fırat. "Türkiye'nin Diaspora Politikasının Dönüşümü: Söylem, Realpolitik ve Almanya Örneği". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 19/38, (Haziran 2026): s. 17-38. <https://doi.org/10.19060/gav.1972956>

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: aydin.yusuf@ogr.hbv.edu.tr, ORCID 0000-0001-7286-2476

** Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: firat.purtas@hbv.edu.tr, ORCID 0000-0002-0531-4178

Gazi

Akademik
Bakış

17

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

gradually transforming the state into a 'transnational political entity' and that this process has become an integral part of 21st-century realpolitik.

Key Words: *Diaspora Policy, Transnational Governance, Realpolitik, Discursive Transformation, Türkiye-Germany Relations*

Giriş

Realpolitik, devletin ulusal çıkarlarını ve güvenliğini gözetmek için, içinde bulunulan gerçeklikleri ve güç dengelerini pragmatik bir şekilde kabul edip, araçlarını bu amaca uygun olarak esnek bir şekilde kullanan bir eylem mantığıdır. Realpolitik terimini literatüre kazandıran Alman gazeteci ve teorisyen Ludwig von Rochau¹, devlet yönetiminde “the nature of things” (şeylerin doğası) ile güç dengelerinin yapısal belirleyiciliğini vurgulamaktadır. Bu çalışmada realpolitik anlayışı, klasik realizm veya neo-realizm gibi belirli bir teorik okul ile sınırlı değildir. Aksine, devletin ideolojik dogmalardan bağımsız olarak, içinde bulunduğu somut güç dengelerini ve fırsatları pragmatik bir şekilde değerlendirerek, diaspora da dahil tüm araçları bu amaca yönelik stratejik olarak seferber etme pratiğidir. Böylelikle kavram, çok aktörlü ve çok katmanlı yapısı üzerinden, devletlerin nihai hedefi olan ulusal çıkar ve güvenliği ilerletme doğrultusunda diasporayı, sivil toplum ağlarını ve dijital platformları da kapsayan genişleyici bir araç setinin stratejik biçimde kullanılmasına olanak tanımaktadır. Disipliner analizin odağında bulunan geçiş, sınır ötesi nitelikler ve anavatan ile ev sahibi ülke arasında kurdukları köprülerle ilişkisel gücün en somut taşıyıcısı olan diaspora olgusunu stratejik bir aktör olarak öne çıkarmaktadır.

Gabriel Sheffer², diasporik üyeleri her iki ülke siyasetine de etki etme kapasitesine sahip devlet-dışı siyasal varlıklar (ethno-national diasporas) olarak tanımlanırken literatürün kurucu isimlerinden William Safran³, diasporanın çerçevesine ait temel kriterlerini belirlemiştir. Safran’a göre bir topluluğun stratejik bir ağa dönüşebilmesi; kolektif bir hafızanın korunması, anavatanla sürdürülen kesintisiz maddi ve manevi ilişkinin “dönüş miti” gibi kurucu unsurlarına bağlıdır. Bu bağlamda diaspora, sosyolojik bir göçmen grubu olarak sınırlandırılmayarak ortak bir bilinç ve sadakat ekseninde mobilize olabilen, uluslararası sistemin anarşik yapılandırması içinde normatif meşruiyet üretebilen politik bir özne olarak yeniden kavramsallaştırılmaktadır. Geleneksel göç çalışmalarından ayrılan uluslararası ilişkiler perspektifiyle Robin Cohen⁴ diasporaları, küreselleşme süreciyle birlikte mekânsal sınırları aşan, ulus-devlet

- 1 Ludwig von Rochau, *Grundsätze der Realpolitik, angewendet auf die staatlichen Zustände Deutschlands*, Göpel, Stuttgart 1853, s. 25-31.
- 2 Gabriel Sheffer, *Diaspora Politics: At Home Abroad*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- 3 William Safran, “Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return”, *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, Cilt: 1, Sayı: 1, 1991, s. 83-99.
- 4 Robin Cohen, *Global Diasporas: An Introduction*, Routledge, London and New York 2008.

Görüş

çerçevesinin dışında karmaşık sadakat ağları örüntüleyen küresel aktörler olarak nitelendirmekte ve bu toplulukların modern diplomasideki dönüştürücü rolüne işaret etmektedir. Bu bağlamda, bir coğrafyadan dağılmış ancak anavatanlarıyla çeşitli bağlarını sürdüren topluluklar olarak tanımlanan diasporalar, geleneksel uluslararası ilişkiler paradigmasını dönüştüren kritik aktörler olarak öne çıkmaktadır⁵. Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1990'lı yıllarda uluslararası sistemin yeniden yapılandırıldığı çağı belirleyen iki kritik kırılma noktası meydana gelmiştir: Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Berlin Duvarı'nın yıkılması. Bu iki gelişme, küreselleşme boyunca temel dönüşümlerinden olan kitlesel göç hareketliliklerinin ivme kazanması ile iletişim teknolojilerinin evrensel ölçekte yaygınlaşarak gelişmesine zemin hazırlamıştır. İdeolojik bloklaşmanın son bulmasıyla birlikte, Doğu Avrupa ve Orta Asya'da ortaya çıkan yeni bağımsız devletlerden Batı'ya ve çevresel bölgelere yönelen göç akımları, tarihsel olarak düşük olasılıklı görülen bir mobilite dinamiğinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, iletişim teknolojilerindeki internet, uydu TV vs. gibi hızlı gelişme ve küresel telekomünikasyon maliyetlerinin düşmesi, sınır ötesi etkileşim kapasitesini büyük ölçüde artırarak küreselleşmenin alt yapısını güçlendirmiştir.

Bu tarihsel bağlamda, küresel göç dinamikleri ile iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, diasporaları transnasyonal sosyal alanların merkezine yerleştirerek, anavatan ile ev sahibi ülkeler arasında siyasi, ekonomik ve kültürel etkileşimleri kurumsallaştıran köprüler inşa etmiştir. Diasporaların küreselleşme olgusu ile beraber gelişen ve ivme kazanan önemi, ulus-devletlerin bu toplumlarla kurdukları bağlantılarını yeniden tanımlama gereğini meydana getirmiştir. Artık birçok devlet için diaspora, yurtdışındaki nüfus algısının yanı sıra uluslararası arenada yumuşak güç, ekonomik yatırım ve diplomatik nüfus için değerli bir kaynak olarak görülmektedir⁶. Algıda yaşanan bu dönüşüm, ulus-devlet çerçevesinin çizgilerinin ötesine taşınarak, küreselleşmenin oluşturduğu ağlar ile bütünleşen bir "ulus inşası" projeksiyonunu sağlamıştır. Bu kaynağı seferber etme anlayışı doğrultusunda devletler, diasporaya yönelik bakanlıkların kurulması, yurtdışı oy hakları ve kapsayıcı söylemler aracılığıyla diaspora yönetiminde kurumsallaşmayı amaçlayan sofistike politikalar geliştirmektedir. Bu süreçte diaspora, stratejik bir dış politika aracına dönüştürülmüştür. Devletlerin yaklaşımı, artık sadece duygusal aidiyete dayalı değil, realpolitik bir çıkar hesabına göre şekillenmektedir. Modern devletlerin diaspora stratejileri, salt bir vatandaşlık bağlamının yeniden üretiminden ziyade, küresel rekabet ortamında realpolitik çıkarları da dikkate alan çok kanallı dip-

5 Thomas Faist, "Diaspora and Transnationalism: What Kind of Dance Partners?", Rainer Bauböck - Thomas Faist (Ed.), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2010, s. 9.

6 Alan Gamlen, "The Emigration State and the Modern Geopolitical Imagination", *Political Geography*, Cilt: 27, Sayı: 8, 2008, s. 843.

loması merkezli ve yumuşak güç elde etmeyi hedefleyen kapsamlı bir yönetim mekanizmasıdır.

Bu makale, yukarıdaki dönüşümü üç ana ekseninde analiz edecektir: Söylemsel dönüşüm ve bunun realpolitik bağı, kurumsal yapılanma ve diaspora yönetimi, Almanya özelinde ortaya çıkan fırsatlar ve egemenlik gerilimleri. Temel argümanımız, Türkiye'nin diaspora politikasının, devletin uluslararası sistemde gücünü artırmaya yönelik pragmatik bir realpolitik stratejinin parçası olduğu ve bu sürecin devleti geleneksel sınırlarının ötesine taşımasıdır. Türkiye kökenli nüfusun en yoğun ve yerleşik olduğu ülke olarak Almanya, bu dinamikleri incelemek için anlamlı örnek teşkil etmektedir.

Ulus-ötesi Diaspora Alanlarında Devlet Gücü: Yönetişim, Kimlik ve Realpolitik

Literatürdeki geleneksel göç çalışmaları genellikle diasporaları, anavatanından kopuk, edilgen ve kurbanlaştırılmış ya da zamanla asimile olacak topluluklar olarak tanımlamış; ancak küreselleşmeyle yoğunlaşan ulus-ötesi bağlantılar bu tanıma derinden dönüştürmüştür. Mevcut diasporalar, mobilite alanlarını genişleterek sınırları aşan sosyal alanlarda etkinlik kazanan; ekonomik, bilimsel, politik ve kültürel sermayelerini kolektif eylem kapasitesi içinde seferber eden ulus-ötesi aktörler olarak dikkate alınmaktadır. Anavatan devletleri de yurtdışında yaşayan vatandaşlarını artık kayıp olarak değil, ulusal çıkarlarının bir temsilcisi olarak ve dışarıdaki vatandaşlar olarak gören yeni politikalar geliştirmektedir. Akademik tartışmalarda Myron Weiner⁷ ve Nicholas Van Hear⁸ gibi araştırmacılar, belirli göç hareketlerinin kalıcı diaspora topluluklarına dönüşme potansiyelini öngörebileceğimizi savunur. Weiner, "geçicilik yanılması" kavramıyla, göçmenlerin geçici olduğu varsayımına rağmen zamanla kök salarak ve aile birleşimi yoluyla kalıcılaştığı gerçeğini vurgular. Van Hear ise bu süreci, göç güzergâhlarında ekonomik, sosyal ve politik bağların pekişmesiyle oluşan dinamik yapılar olarak analiz eder. Her iki yaklaşım da diasporaların tarihsel bir veri değil, sürekli inşa edilen sosyal oluşumlar olduğunu ortaya koyar. Diasporaların kalıcı yapılara dönüşümü uzun bir zaman diliminde gerçekleşir. Hear'ın işaret ettiği yapısal ve öngörülebilir süreçler, diaspora oluşumunun nesnel koşullarını ve aynı zamanda zamansal boyutunu ortaya koyar. Nitekim araştırmacılar, bir göçmen grubun anlamlı bir diaspora olarak tanımlanabilmesi için belirli bir zamanın geçmesi gerektiğini savunur⁹. Bu süre, kolektif hafıza, ortak aidiyet ve anavatanına yönelik sembolik bağların gelişmesi için gereklidir.

7 Myron Weiner, "Labor Migrants as Incipient Diasporas", Gabriel Sheffer (der.), *Modern Diasporas in International Politics*, Croom Helm, London 1986, s. 47-74.

8 Nicholas Van Hear, *New Diasporas: The Mass Exodus, Dispersal and Regrouping of Migrant Communities*, UCL Press, London 1998.

9 Robert Marienstras, "On the Notion of Diaspora", Gérard Chaliand (ed.), *Minority Peoples in the Age of Nation-States*, Pluto Press, London 1989, s. 119-125.

Dolayısıyla, yapısal analizlerle tespit edilen diaspora potansiyelinin gerçek bir olguya dönüşmesi, bu potansiyelin tarihsel süreç içinde kurumsallaşmasına bağlıdır. Bu kurumsal dönüşümle birlikte, diaspora ile ilişki artık yalnızca kültürel aidiyet düzeyinde kalmaz; stratejik bir yönetim ve kontrol alanı haline gelir. Diaspora politikaları, gönüllü bağlılığı yönlendiren bir iktidar teknolojisine dönüşür ve devletlerin küresel ölçekte kimlik ve aidiyet yönetiminin kurumsallaştırıldığı araçlarından biri haline evrilmektedir. Böylece yumuşak güç, kimliklerin ve aidiyetlerin devlet eliyle şekillendirildiği bir yönetim gücüne evrilir. Sonuç olarak, diaspora ile kurulan bağların niteliği ve sürdürülebilirliği, anavatan ülkesinin dış politika hedeflerinde belirleyici bir rol oynar. Ancak, görünürdeki kapsayıcılığın altında diaspora topluluklarının heterojen yapısı ve bireysel kimlik anlayışı beklentileri ile devletin stratejik çıkarları arasında dinamik bir etkileşim alanı bulunmaktadır¹⁰. Bu süreçte devletler, diaspora ile olan ilişkisini salt korumacı bir söylemden, karşılıklı fayda ve stratejik hesap üzerine kurgulu bir ortaklığa dönüştürmektedir. Örneğin, diasporadan beklenen ekonomik katkı (döviz transferleri, doğrudan yatırım, ticaret ağları) genellikle açık bir şekilde teşvik edilmekte ve ölçülmektedir¹¹. Bu kapsamda geliştirilebilecek stratejik yaklaşım, çift vatandaşlık sistemleri, diaspora bakanlıkları gibi kurumsallaşmalar, yurtdışında oy kullanma hakkı, anavatanına yönelik teşvikli yatırım programları ve kültürel diplomasi ağları gibi somut politika araçları sayesinde eyleme dönüştürülecek bir yapı sunmaktadır.

Diaspora, bir kaynak olarak ele alınırken finansal sermayenin yanı sıra ileri teknoloji bilgisi, akademik birikim ve küresel sektörel deneyim gibi unsurlarıyla da stratejik bir hedef olarak değerlendirilmektedir. Özellikle, beyin göçünü tersine çevirmek için oluşturulan dönüş programları, avantajlar paketleri ve bilim köprüleri olarak adlandırılan iş birliği faaliyetleri bu amaca hizmet etmektedir. Kanal işlevi açısından diaspora ağlarının karşılıklı etkileşimi ve uluslararası standartlara katkı sunan yönetim modellerine dâhil olması, bu aktörlerin değerlendirme süreçlerinde etkin rol oynadığını ortaya koymaktadır. Siyasi söylemlerin taşınmasında da köprü işlevi görebilen diasporalar, anavatanın Avrupa Birliği'ne (AB) uyum sürecinde, AB ülkelerinde yaşayan diasporik üyelerin norm aktarımı ve lobcilik faaliyetleri bağlamında önemle vurgulanan örnekler arasında yer almaktadır. Nihayetinde bir araç olarak diasporalar, yaşadıkları ülkelerin siyasal sistemleri içinde örgütlenerek seçim bölgelerinde oy potansiyeli bakımından da güç kazanabilmektedir. Diasporaların medya ve sivil toplum aracılığı ile kamuoyu oluşturma ve mobilize edilme konusundaki etken rollerini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Buradaki üç işlevde de diaspora bireyi, anavatanının global arenadaki ilişkilerinde bir "görünmez el" etkisi yaratmaktadır. Bu noktada ise diasporanın anavatanın küresel ilişkilerin-

10 Joseph S. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, PublicAffairs, New York 2004, s. 5-86.

11 Liesl Riddle, "Diasporas: Exploring Their Development Potential", *Journal of Microfinance/ESR Review*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2008, s. 28-35.

de üstlendiği bu işlevlerin sürdürülebilirliği, söz konusu ilişkinin hangi anlam çerçeveleri içinde kurulduğuna ve nasıl meşrulaştırıldığına ilişkin soruları gündeme getirmektedir.

Diaspora mensubu bulunan her devlet, diaspora topluluklarıyla bağlantısını somut politikalar ve ekonomik fayda sağlanacak hesaplar ile sınırlandırılmayarak, resmî söylemler temelinde inşa edilen ve bu söylemleri somutlaştıran kurumsal yapılar üzerinden biçimlendirmektedir. Kamuoyunda yer alan resmî söylemler diaspora bireylerini, “kültür elçisi”, “fedakar vatandaş” veya “ülkenin yurtdışındaki temsilcisi” gibi kavramlarla yeniden tanımlayarak duygusal aidiyet, kapsayıcılık ve gönüllü hizmet retoriği üzerinden devlet stratejilerine dâhil etmektedir. Bu bağlamdaki söylemsel inşa, diaspora üzerinde izlenen politikaların zemininde araçsallaşma mantığının önüne geçerek, iktidar ilişkilerini bakım, koruma ve ortak kader retoriği içinde meşrulaştırmaktadır¹². Böylelikle, diaspora üyelerinin anavatanla ilişkisi, yasal hak ve görevlerin ötesine geçerek duygusal bir bağlılık ve ahlaki sorumluluk alanında varlık kazanmaktadır. Söylemin bu kurucu rolü, siyasal iktidarın inşasında dilin merkezi konumuna işaret etmektedir. Nitekim İbrahim Kalın’ın ifade ettiği üzere, “Siyaset, bir anlamda ‘söz söyleme’ sanatıdır. Siyasetin hem bir hakikat arayışı hem de bir iktidar inşası olması, onu dil, üslup ve söylemle doğrudan ilişkili kılar”¹³. Söylemin bu meşrulaştırıcı gücü ise ancak onu operasyonel hâle getiren kurumsal yapılar aracılığıyla tam anlamıyla iktidara dönüşebilmektedir.

Devletlerin diaspora alanında tesis ettikleri kurum ve kuruluşlar, hizmet sunan yapılar olmanın yanı sıra diaspora topluluklarını görünür kılan, kategorize eden, meşru iletişim kanallarını tanımlayan ve kaynak dağılımını düzenleyen yönetsel mekanizmalardır. Bu bağlamda söz konusu kurumsal yapılar, Foucaultcu anlamda bir “yönetimsellik” (governmentality) pratiği olarak işlev görmektedir¹⁴. Bu bakımdan diaspora sadece ilişki kurulan bir topluluk değil, bilgi üretimi, sınıflandırma ve düzenleme süreçleri içinde inşa edilen bir nüfus alanına dönüşmektedir. Brubaker’ın¹⁵ da vurguladığı üzere diaspora bir kategori olarak devlet tarafından yapılır; bu yapım süreci söylemsel çağrılar ve kurumsal teşvikler aracılığıyla yönetilir. Bu süreç, diaspora bireylerini pasif aktörlere indirgemek yerine, potansiyellerini dikkate alarak eylem kapasitelerini anavatan merkezli bir rasyonalite içinde yeniden konumlandıran yapısal

12 Michel Foucault, “Politics and the Study of Discourse”, Graham Burchell - Colin Gordon - Peter Miller (der.), *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, University of Chicago Press, Chicago 1991, s. 59.

13 İbrahim Kalın, *İslam ve Batı*, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s. 143.

14 Michel Foucault, *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-78* (çev. Graham Burchell) Michel Senellart (ed.), Palgrave Macmillan, London 2007, s. 108-109.

15 Rogers Brubaker, “The ‘Diaspora’ Diaspora”, *Ethnic and Racial Studies*, Cilt: 28, Sayı: 1, 2005, s. 12.

Görüş

Akademik
Bakış

22

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

bir çerçeveye tesis etmektedir. Adamson¹⁶, bu pratikleri diasporayı şekillendiren süreçler olarak tanımlarken, Ragazzi¹⁷ diaspora politikalarının ortaya çıkışını basit ekonomik ya da etnik gerekçelerle açıklamanın ötesinde, devletin sınır ötesi nüfusu yönetme aklıyla anlamlandırılması gerektiğini belirtmektedir. Bu kuramsal çerçeve, diaspora politikalarının kavramsal ve normatif bir tartışma alanı olmanın yanında belirli tarihsel dönemlerde şekillenen somut göç rejimleri ve devlet pratikleri üzerinden incelenmesi gerektiğini görünür kılmaktadır. Türkiye örneğinde bu analiz, diasporaya yönelik söylemin tarihsel olarak nasıl kurulduğunu ve bu kurulumun, devletin göç rejimleri ile sınır ötesi yönetim pratikleriyle birlikte ortaya çıkan paradigma kaymalarına nasıl işaret ettiğini açığa çıkarmaktadır.

Türkiye Diaspora Politikasında Dönüşüm: Söylem ve Paradigma Kayması

Çağdaş Avrupa tarihinin kalıcı ve politik açıdan anlamlı ulus-ötesi ilişkilerinden birini teşkil eden Türkiye'den Almanya'ya yönelik iş göçü, 30 Ekim 1961 tarihli ikili işe alım anlaşmasıyla resmen başlatılmıştır¹⁸. Bu anlaşma, ülkeler arasında sağlanan işgücü transferiyle sınırlanamayacak bir kapsam taşımakta ve iki ülke arasındaki sosyokültürel yapıların izleyen on yıllar boyunca süreklilik arz eden bir etkileşim içinde şekilleneceği iç içe geçmiş bir sürecin başlangıç noktasını işaret etmektedir. Söz konusu tarih, Almanya'daki ekonomik mucize (Wirtschaftswunder) ile Türkiye'nin kalkınma ve döviz ihtiyacı eksenindeki ekonomik hedeflerinin kesişimini simgelemektedirken göç hareketliliğinin de yapısal ekonomik otoriteler tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır. Bu anlaşma, başlangıçta Federal Almanya Cumhuriyeti için geçici yabancı işgücü alımına (Anwerbung) yönelik bir mekanizma olarak tasarlanmıştır¹⁹. Bir taraftan artan işsizliğin işgücü ihracı ile hafifletilebileceği ifade edilirken diğer taraftan dışarı gönderilen işgücü ihracının nitelikli iş gücü kıtlığına sebep olacağı vurgulanmaktadır²⁰. Misafir işçi olarak tanımlanan bu işçilerin, dönemin ekonomik krizi ve kalkınmadaki darboğaz eşliği geçildikten sonra ülkelerine geri döneceği varsayımı, politikanın temelini inşa etmiştir. Bu politika, yapılan anlaşmanın da etkisi ile göç hareketliliğinin salt ekonomist ve döngüsel bir bakış

- 16 Fiona B. Adamson, "Sending States and the Making of Intra-Diasporic Politics: Turkey and Its Diasporas in Europe", *International Migration Review*, Cilt: 53, Sayı: 1, 2019, s. 210-211.
- 17 Francesco Ragazzi, "A Comparative Analysis of Diaspora Policies", *Political Geography*, Cilt: 41, 2014, s. 74-75.
- 18 Gülay Kızılocak, "Etappen der türkischen Migrationsgeschichte", *Interkultur*, Sayı: 12, Juli-August 2011, s. 3.
- 19 Vural Öger, "50 Jahre Migration aus der Türkei", *Interkultur*, Sayı: 12, Juli-August 2011, s. 1.
- 20 Ali Zafer Sağıroğlu, "Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Göç ve İnsan Hareketlilikleri: Birinci ve İkinci Kalkınma Planları Üzerine Bir Değerlendirme", *İktisadiyat Sosyal Bilimler Dergisi, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı*, 2022, s. 21.

Gazi

açısı ile daraltılmasının temel dayanağını oluşturmuştur. Sosyal entegrasyon ve demografik kalıcılık gibi uzun vadeli sonuçları dikkate almayan bir planlama anlayışının eksikliği, bu sınırlandırmanın ortaya çıkardığı analitik bir sonuçtur. Bu durum, Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılanma ve kalkınma sürecinde ortaya çıkan işgücü ihtiyacının çerçevesini ve bu ihtiyaca yönelik geliştirdiği stratejinin çokuluslu bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır. Fakat, farklı ülkelerden gelen göçmen gruplarının entegrasyon yöntemleri, köken ülkeleriyle olan siyasi, coğrafi, ekonomik ve kültürel yapılarına, AB üyelik statülerine ve Almanya'nın her bir bahsi geçen göçmen grubu ile olan tarihsel ilişkisine bağlı olarak önemli farklılıklar kaydetmiştir. Örneğin, Türkiye kökenli işçilerin varlığı zamanla süreklilik kazanmış ve nihayetinde kalıcı bir Türk kökenli nüfusun oluşumuyla sonuçlanmıştır²¹. Ortaya çıkan bu öngörülme demografik dönüşüm, Almanya'nın etnik homojenlik üzerine inşa edilmiş ulus-devlet algısını kökten sorgulayan ve çokkültürlülük tartışmalarının mihrini oluşturan bir olguya dönüşmüştür. Bu dönüşümle birlikte göçmen kökenli demografik yapının siyasi temsil ve eşit vatandaşlık talepleri ana akım siyasetin merkezine taşınmış; ülkenin kurumsal ve anayasal sınırlarının yeniden tanımlanması gerekliliği gündeme gelmiştir. Bu kalıcılaşma süreci ve bunun bir sonucu olarak Türk kökenine sahip yeni nesillerin ortaya çıkışı, beraberinde entegrasyon, vatandaşlık ve siyasi aidiyet gibi temel meseleler etrafında süreklilik arz eden ve yoğun tartışmalara konu olan politika arayışlarını kaçınılmaz kılmıştır²².

Günümüzde süren bu politik arayışların ve kavramsal belirsizliklerin kökeni, göçün başlangıcından itibaren inşa edilen ve kalıcılığı göz ardı eden söylemsel temellere dayanmaktadır. Bu doğrultuda "geçicilik" algısı zamanla derinleşmiş; göçmenlerin topluma kök salması ve çeşitliliğin artmasına rağmen politika yapıcı mekanizmaların sürece dâhil olmasındaki yapısal gecikme, entegrasyon ve aidiyet tartışmalarını daha da karmaşıklştırmıştır. Tarihsel süreçte yürütülen bu tartışmalar, göçün ev sahibi ülke bağlamında yarattığı toplumsal, siyasal ve kurumsal dönüşümleri görünür kılmakla birlikte, köken ülke açısından da göçle birlikte yeniden şekillenen bir politika alanının ortaya çıkışına işaret etmektedir. Almanya bağlamında şekillenen geçicilik varsayımı ile kalıcılık arasındaki gerilim, Türkiye'nin bu göç deneyimini zaman içinde nasıl yeniden anlamlandırıldığını ve buna paralel olarak diaspora politikasında söylemsel ve kurumsal bir dönüşümün zeminini nasıl oluşturduğunu kavramak açısından önemlidir. Bu bağlamda Almanya'ya yönelik göç, Türkiye açısından tarihsel süreçte değişen koşullara bağlı olarak farklı biçimlerde ele alınan bir politika alanı hâline gelmiştir.

21 Mehmet Çallı, "Eine Erfolgsgeschichte", *Interkultur*, Sayı: 12, Juli-August 2011, s. 8.

22 Nira Yuval-Davis, "Theorizing Identity: Beyond the 'Us' and 'Them' Dichotomy", *Patterns of Prejudice*, Cilt: 44, Sayı: 3, 2010, s. 263.

1960-2000 Yılları Arası Dönem: Diaspora Politikasında Koruma Odaklı ve Mesafeli Devlet Söylemi

Göç ilişkisinin uzun ömürlülüğü hem gönderen hem de kabul eden devletler tarafından kullanılan söylemsel çerçeveleme ile yakından bağlantılıdır. Almanca terim “Gastarbeiter” (misafir işçi), özü itibarıyla örtük bir anlam taşımaktadır. Genç Federal Almanya tarafından Nasyonal Sosyalist dönemden sonra reformcu imajı sağlamak ve yansıtma amacı ile açık fikirliliğin stratejisi olarak kullanılmıştır. Bu terim, “hareketli, sağlıklı, esnek mevcut işgücü göçmeni” için endüstriyel taraftaki isteği de karşılayarak ekonomik faydayı insan statüsünden önceleyen bir tutuma sahiptir. Bu adlandırmanın bir diğer eleştirisi de “misafirlerin çalışmaya zorlanmadığı” gerçeğidir ve bu, kalışın amaçlanan geçici doğasının kasıtlı olarak gizlenmesini vurgulamaktadır²³. Almanya'nın misafir işçi alımı sürecinde barınan dilemmaların derinliğini özetleyen ve sosyal bilimler literatüründe çerçeve niteliği kazanan ifade, İsviçreli yazar Max Frisch'e aittir. Ruth Mandel'in *Cosmopolitan Anxieties (Kozmopolit Kaygılar)* adlı eserinde de bu söz, dönemin yaklaşımını eleştirel biçimde yansıtan bir çerçeve olarak tartışmaya açılmıştır: “We called for labor, but people came instead” (Biz işgücü çağırdık ama insanlar geldi)²⁴. Bu söz, 1960'lardan itibaren Almanya'nın misafir işçi politikasının zemininde yer alan temel çelişkiye işaret etmektedir. Ekonomik kalkınma amacıyla tasarlanan geçici işgücü ithalatı planında, hesaba katılmayan insani ve toplumsal boyutların belirleyici sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Bu söz ile aslında gerçekleştirilen bu politikanın ana aktörü olan göçmenler, sadece ekonomik birer birim olmaktan ziyade; sahip oldukları kültürleri, standartları, aileleri, ihtiyaçları ve kalıcı yaşam projeleri olan insanlar olarak Almanya'ya gelmişlerdir. Göç alan ülke olarak Alman toplumunun, misafir işçi paradigması çerçevesinde kalıcı üyelik ve aidiyet hakkını kavramsal düzeyde reddetmesi, Türkiye'de söylemsel bir tepkiye zemin hazırlamıştır. Bu tepkinin somut karşılıklarından biri “Almancı” kavramıdır.

Kavramın etimolojisinde Türkçedeki “-cı/-ci” eki, genellikle bir mesleği veya alışkanlığı ifade etmektedir. Almancı kavramı, Almanya ile bağlantılı bir tür meslek veyahut karakteristik özellik gibi sunulan, nötr bir tanımdan pejoratif bir etikete dönüşen sosyolojik bir inşaya işaret etmektedir. Nermin Abadan-Unat ve Ruth Mandel, bu kavramın kökenlerinin 1960'lara kadar vardığını belirtmektedir. Göçün ilk yıllarında, aile birleşimi henüz gerçekleşmemişken işçi olarak göç eden erkekler için ailelerinden uzakta sürdürdükleri yaşam hakkında köylerinde yayılan dedikodular, “Almancı” imgesinin yayılmasını etkilemiştir. İşçiler hakkında Almanya'da İslamiyet'ten uzak davranış ve tutum

23 Bettina Severin-Barboutie, *Migration als Bewegung: Am Beispiel von Stuttgart und Lyon nach 1945*, Mohr Siebeck, Tübingen 2019, s. 130-143.

24 Ruth Mandel, *Cosmopolitan Anxieties: Turkish Challenges to Citizenship and Belonging in Germany*, Duke University Press, London 2008, s. 51.

sergileyerek adaptasyon algısını saptırarak domuz eti yenilmesi gibi dinden koptuğu yönündeki söylemler, kırsal Anadolu'da bir ahlaki panik yaratmaya neden olmuştur²⁵. Almanya'da ise bu Almanca terimi, "Deutschländer" olarak çevrilerek varlık edinmiştir. Terim bir bağlamda da Türk toplumu tarafından Almanya'da kalanları belirtmek için harici bir sınıflandırma işleviyle kullanılmıştır. Ekonomik perspektifte fayda sağlanmasının pozitif katkılarının yanında kültürel olarak ise bu faydanın aksine uzaklaşma yaşandığını düşündüren, yaşam standartları bakımından alışılmış Türk kültürüne yabancılaşmış olma çağrışımını taşımaktadır. "Almanca" kavramı, Türkiye'de dönemin hâkim söyleminde, Almanya'da yaşayanları kültürel olarak yozlaşmış ve her iki topluma da tam ait olamayan bir konuma işaret eden olumsuz bir çağrışım taşımaktaydı. Yıllar içerisinde Türkiye'deki söylemde ve akademik literatürde sıklıkla öne çıkan bir diğer terimleştirme ise "Gurbetçi" kavramıdır. Gurbetçi, etimolojik köken bakımından ülke topraklarından uzak yabancı diyarda yaşam olarak tanımlanan "gurbet" kavramından türemiştir. Öte yandan gurbetçi terimi, Arapça 'garaba' (uzaklaşmak, ayrılmak, yok olmak, yabancı bir ülkeye gitmek, göç etmek, vatanından uzak olmak, başka bir ülkede yabancı olarak yaşamak) kelimesinden türeyen 'gurbet' (diaspora) halindeki kişiyi ifade etmektedir²⁶. Bu dönemdeki devlet söylemi ve yaklaşımı, diaspora bireylerini temelde ekonomik bir kaynak (döviz) ve nihayetinde dönecek 'gurbetçiler' olarak görerek, onların kalıcılık potansiyelini ve stratejik değerini henüz tanımamaktaydı. "Almanca" kavramına kıyasla daha nötr kabul edilen bir terim olan gurbetçi, göçmenleri "Almanca" (Almanlaşmış) gibi kültürel olarak yozlaşmış gören pejoratif etiketlerden ayrılmaktadır²⁷. Almanca'nın aksine, gurbetçi daha çok Türkiye perspektifinden mimarize edilen, göçmenleri anavatanla kurdukları bağları koruma altında tutan, ancak fiziksel olarak mesafeli konumlanan özneler olarak tanımlayan içsel bir sınıflandırmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla, gurbetçi terimi bir kimliğe dönüşerek, transnasyonal bir yaşam pratiği ile anavatan arasında sembolik bir köprü işlevinde, bireyin aidiyet hissini zamansal ve mekânsal olarak askıya alan ikili bir gerçekliği yansıtmaktadır.

Türkiye'de 1960'lı yılların başında hazırlanan Birinci Kalkınma Planı, artan nüfusu ve kentlere yönelen göçü bir 'demografik endişe' ve 'istihdam baskısı' olarak kodlamış; bu bağlamda uluslararası işgücü ihracını, yurt içinde yaratılamayan istihdam alanlarına karşı bir 'çare arayışı' ve işsizlikle mücadele politikası olarak konumlandırmıştır²⁸. 1960 ve 1980 yılları arasında devlet aklı,

25 Nermin Abadan-Unat, *Turkish Workers in Europe 1960-1975: A Socioeconomic Reappraisal*, Brill, Leiden 1976; Nermin Abadan-Unat, *Turks in Europe: From Guest Worker to Transnational Citizen* (çev. Catherine Champion), Berghahn Books, Oxford-New York 2011; Mandel, a.g.e.

26 Ayhan Kaya - Ferhat Kentel, *Euro-Turks: A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?*, Centre for European Policy Studies, Brussels 2005, s. 7.

27 Michelle Lynn Kahn, "Foreign at Home: Turkish-German Migrants and the Boundaries of Europe, 1961-1990", Stanford University, Stanford 2018 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 13.

28 Sağıroğlu, a.g.m., s. 21-27.

Göç

diaspora olgusunu kalıcılık ihtimalinden ziyade, işgücü anlaşmasının süresi bağlamında geçiciliğiyle dikkate almıştır. 1980'lerin ortalarına kadar, kalkınmacı bir yaklaşımla, yurt dışında istihdam yaratılması, ülkeye döviz gönderilmesi ve bilgi-tecrübe sağlanarak, ülkenin ihtiyacı olan kalifiye elemanların yetiştirilmesinin bir yolu olarak görülen yurt dışındaki Türkiye kökenliler, 80'lerin ortalarından itibaren daha çok dış politikanın bir unsuru olarak değerlendirilmeye başlanmıştır²⁹. Öte yandan, anavatan devlet, 1960-1980 yılları arası sonrası 1980 sonrasında yaşanan dönüşümle birlikte Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB) faaliyete geçmiş, söylem ve politikalarda ilk kırılmalar yaşanmıştır. Böylelikle anavatan devlet, diaspora bireyleri ile temaslarını sürdürmek ve kimlik koruma stratejilerini izlemek amacıyla Diyanet vasıtasıyla camilerin inşası ve faaliyetleri ile din, Türkçe dersleri ve pratik yapabilmeleri için dil kurslarını ve yaz kampı gibi kültürel faaliyetleri hayata geçirmiştir. Bu pratiklerin toplumsal karşılığı, gurbetçi olarak tanımlanan diaspora üyelerinin çift yönlü olarak geliştirebilecekleri aidiyet biçimlerinin büyük ölçüde göz ardı edilmesi ve diasporanın bir kaybedilmiş nüfus olarak algılanması yönündeki eğilimi yansıtmıştır. Bu durum gurbetçinin transnasyonal tutumlarını meşru bir varoluş biçimi olarak tanımak yerine, anavatanın ulusal imgelemindeki sabit bir öge olarak indirgemeye varmıştır. Bu yaklaşım, iki devlet arasında köprü görevi gören diasporayı yapısal olarak sadece Türkiye tarafının çıkarlarına riayet eden asimetrik bir kanala dönüştürmüştür. Ancak, Soğuk Savaş'ın bitişiyle hızlanarak devam eden Türk insanının ve Türkiye'nin dışa açılımı Türk diplomasisinde de dönüşümü başlatmıştır. Dış dünya ile girilen etkileşim ve tecrübe aktarımı Türkiye'nin modernleşmesinde etkili olduğu gibi diplomasideki kalıplaşmış yapıyı da yerinden oynatmıştır. 1990'lı yıllarda önce yeni bağımsız Türk cumhuriyetleri ile başlayan ve ardından dünya çapında sürdürülen insan, mal ve sermaye akışı Türkiye'nin iç ve dış politikasındaki dönüşümü devam ettirmiştir³⁰.

2000 Sonrası Dönem: Kalıcı Stratejik Varlığa Doğru Söylemsel Kırılma

Türkiye'nin göç tarihinde erken dönem çalışmaları, göçmenleri genel itibari ile geçicilik temasından incelemiştir. Nitekim bu yaklaşım 2000'li yıllarda yönetim kadrosundaki değişiklikler ile birlikte yerini ulus-ötesi bir perspektife devretmiştir. Abadan-Unat³¹, Türk göçmenlerin statüsünün konuk işçiden ulusötesi yurttaşa evrildiğini belirtirken, bu kitlenin artık tek taraflı bir sadakat yerine her iki ülkede de varlık gösteren ikili bir kimlik inşa ettiğini vurgulamaktadır. Söz konusu dönüşüm, gurbet kavramının romantik anlamını aşındırarak daha prag-

29 Murat M. Erdoğan, "Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve 'Euro-Turks-Barometre' Araştırmaları", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2015, s. 118.

30 Fırat Purtaş, "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", *Akademik Bakış*, Cilt: 7, Sayı: 13, 2013, s. 7.

31 Abadan-Unat, 2011, a.g.e., s. 14

matik bir yaşam stratejisine evrilerek yeniden kurgulanmasına yol açmıştır. Halk arasında Almancı stereotipiyle anılan ve lüks tüketim pratikleriyle özdeşleştirilen bu profil, sosyolojik açıdan statü telafisi mekanizmasıyla bağlantılı bir olgunun tezahürü olarak değerlendirilebilmektedir. Mandel, Almanya'daki Türklerin yaşadıkları kozmopolit endişeleri ve marjinalize edilmiş konumlarını, Türkiye ziyaretlerinde sergiledikleri göze çarpan tüketim ile dengelemeye çalıştıklarını ifade etmektedir. Bu bağlamda öne çıkan tüketim algısı, diasporik öznenin Almanya'da deneyimlediği yapısal dışlanma ile Türkiye bağlamında süreklilik arz eden aidiyetini sembolik düzlemde müzakere etme çabasını ifade etmektedir. Bu sembolik müzakere, zamanla devlet merkezli diaspora politikalarıyla kesişerek, kırılğan bir öznellik hâlinin yumuşak güç söylemleri içinde yeniden sunulmasına zemin hazırlamaktadır. Öte yandan Mandel'in bu yöndeki görüşleri, literatürde gurbetçilerin getirdiği lüks arabalar ve hediyelerin sadece ekonomik bir gösterge olmadığını; aynı zamanda göç edilen ülkede deneyimlenen zorlukların ve başarılı olma zorunluluğunun bir ispatı olarak Türkiye'deki akrabalara sunulan bir performans biçimi şeklinde okunabileceğini ortaya koymaktadır³². Bu bağlamda diaspora, bireylerin kimlik inşasının tam olarak ait olunamayan iki dünya arasındaki diyalektik gerilimler içinde şekillendiği bir oluşumdur. Turner³³, liminalitenin (eşiksel konum) sadece bir arada kalma hâli olmadığını; kültürel anlam üretiminin gerçekleştiği, yapıların sorgulandığı ve kimliğin aktif biçimde yeniden kurgulandığı dönüştürücü bir arayüz olduğunu vurgulamaktadır.

Bu çerçeveye göre diasporik üyelerin kimlik inşası, hem gidilen hem de anavatanda bırakılan toplumun çerçevelerinde konumlanan bir liminal alanda gerçekleşmektedir. Bu geçişken konum, göçmenlerin anavatana döndüklerinde dahi tam anlamıyla "eve" varamama hissini beslemektedir. Ayhan Kaya'ya göre, bunun temel nedenlerinden biri, söz konusu görünürlüğü Türkiye'deki yerleşikler tarafından olumsuz algılanmasıdır. Kaya, Avrupalı Türklerin anavatanda karşılaştıkları "Almancı" etiketinin onları kültürel bir arafta konumlandığını, bu dışlanmanın ise çarpık biçimde yaşadıkları Avrupa ülkelerine entegrasyonlarını güçlendirmek yerine içe kapanmalarını tetiklediğini savunmaktadır³⁴. Günümüzde Alman-Türklerinin tarihsel "misafir işçi" stereotipleriyle örtüşen özellikleri büyük ölçüde zayıflamış; Alman toplumu içinde tanınan ve aktif bir aktör konumuna gelmişlerdir. Buna karşın Türkiye'de hâlâ çoğunlukla "Almancı" ya da "gurbetçi" olarak anılmaktadırlar. Oysa önemli bir bölümü Alman vatandaşı ya da kalıcı oturma sahibi olarak yaşamını sürdürmekte ve artık "göçmen" kate-

32 Mandel, a.g.e, s. 206

33 Victor Turner, *From Ritual to Theatre: The Human Seriousness of Play*, PAJ Publications, New York 1982, s. 41.

34 Ayhan Kaya, *Turkish Origin Migrants and Their Descendants: Hyphenated Identities in Transnational Space*, Palgrave, London 2019, s. 88-89.

gorisiyle tanımlanmak istememektedir³⁵. Kendilerini giderek daha fazla Euro-Türkler olarak tanımlayan Türkiye kökenliler açısından, yaklaşık yarım yüzyıldır dolaşımda olan “gurbetçi” ve “Almancı” kavramlarının yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

2000'li Yıllarda Diaspora Politikasında Kurumsal Yapılanma ve Realpolitik Yönelim

2000'li yıllarla birlikte Türkiye'nin diaspora politikasında yaşanan köklü dönüşümün arkasında pragmatik bir realpolitik akıl yatmaktadır. Diaspora artık korunması gereken edilgen bir topluluk olarak değil, devletin küresel rekabetinde aktif olarak seferber edilmesi gereken bir “yumuşak güç kaynağı”, “jeopolitik varlık uzantısı” ve “diplomatik pazarlık kozu” olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bakış, diaspora ile ilişkiyi duygusal söylemlerin ötesine taşıyarak, somut kurumsal araçlar ve politikalarla desteklenen stratejik bir ortaklığa dönüştürmüştür. Böylelikle diaspora, duygusal bağlarla sınırlı bir sadakat grubu olmaktan çıkarılarak, Türkiye'nin küresel ve bölgesel rekabetinde yumuşak güç, diplomatik kaldıraç ve ekonomik bir kaynak olarak yeniden konumlandırılmıştır. Bu süreç, devletin ulusal çıkarlarını ilerletmek amacıyla diasporanın kalıcılığını ve potansiyelini kabul edip onu araçsallaştırdığı bir yönelime işaret etmektedir³⁶. Türkiye'nin 2000'li yıllardan itibaren küreselleşme perspektifini genişletmesi ve diplomatik araç setini çeşitlendirmesiyle doğrudan bağlantılı olan bu yaklaşım, diaspora bireylerinin döviz transferleri ve yatırımlarıyla ekonomik kapasite üretmesini, lobcilik faaliyetleriyle siyasal etki alanı oluşturmasını ve kültürel diplomasi çerçevesinde sosyo-kültürel potansiyellerini değerlendirmesini hedeflemiştir. Nitekim bu strateji, özellikle AB ile ilişkilerinde diyalog ve gerilim dinamikleri bağlamında somut bir karşılık bulmuştur.

Diaspora, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde bir insan köprüsü ve norm aktarıcısı olarak kurgulanırken³⁷, eş zamanlı olarak Türkiye-AB ilişkilerinin gerildiği dönemlerde hedef ülkelerdeki kamuoyunu ve politika karar alıcılarını etkilemeye yönelik bir araç olarak da konumlandırılmıştır. Ermeni meselesi veya Suriye politikası örneklerinde görüldüğü üzere, Türkiye kökenli vatandaşlar Almanya gibi ülkelerde Türkiye ile ilgili güncel konularda bir baskı grubu olarak mobilize edilmeye çalışılmıştır³⁸. Bu durum, diaspora stratejilerinin Türkiye'nin dış politikasının bir uzantısı olarak işlediğini ve AB ile yürütülen müzakere sürecinde işlevsel bir etki alanı oluşturduğunu göstermektedir. Dahası, bu realpolitik yönelim Türkiye'nin iç siyasetiyle de derinden iç içe geçmiştir. Türkiye'nin yurtdışı vatandaşlarına tanıdığı oy hakkı sadece bir temsil

35 Kaya-Kentel, a.g.e., s. 3-8.

36 Adamson, a.g.m.

37 Eva Østergaard-Nielsen, *Transnational Politics: Turks and Kurds in Germany*, Routledge, London and New York 2003, s. 11.

38 Kaya-Kentel, a.g.e., s. 74

meselesi değil; siyasal sınırın yeniden tanımlanmasına imkân tanıyan bir düzenleme olarak şekillenmiştir³⁹. Gurbetçi söylemi, yurtdışında yaşayan seçmen kitlesiyle duygusal bir bağ kurarak onların siyasi sadakatini pekiştirmeyi ve yurtdışı oy davranışını etkilemeyi hedeflemiştir⁴⁰. Bu yönüyle söylemsel dönüşüm, diaspora toplumlarını anavatan merkezli siyasal projelere eklemleyen daha geniş bir realpolitik yönelimin parçası haline gelmiştir. Türkiye'nin diaspora politikalarının kurumsallaşması ve söylemsel dönüşümü birlikte değerlendirildiğinde Almanya, bu yönelimin en somut biçimde tezahür ettiği ve sınındığı başlıca transnasyonal saha olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede Almanya, Türkiye açısından yurtdışındaki nüfus olgusunun ötesinde jeopolitik bir kaldıraç işlevi gören ve diaspora-devlet ilişkilerinin realpolitik boyutlarını gözlemlemeye imkân tanıyan niş bir laboratuvar niteliği taşımaktadır.

Sayısal büyüklük, diaspora politikalarında devletin müdahil olma motivasyonunu artıran birincil faktördür. Almanya İstatistik Ofisi'nin (Destatis) 2024 yılına yönelik açıkladığı verileri, Türkiye kökenli nüfusun ülkedeki en büyük göçmen gruplarından biri olduğunu kanıtlar niteliktedir. Toplam sayıları 1,55 milyona ulaşan Türk vatandaşlarının yaklaşık dörtte biri Almanya'da doğmuşken, büyük çoğunluğu (1,18 milyon) farklı bir ülkede dünyaya gelmiştir⁴¹. Bu niceliksel ağırlık, diaspora stratejilerinin hedef kitlesindeki ölçeğinin tespitinde Türkiye perspektifinde bu kitlenin bir milli hazine ve potansiyel yumuşak güç unsuru olarak kurgulanmasına yönelik temel dayanak tesis edilmiştir. Türkiye'deki genel seçimlerde yurt dışında oy kullanma hakkının 2014 yılında fiilen uygulanması ile birlikte, Almanya'daki Türk toplumu işgücü statüsünden seçmen (constituent) statüsüne evrilmiştir⁴². 1.383.042 kayıtlı seçmen sayısı ile Almanya, Türkiye dışındaki en büyük seçmen havuzunu oluşturmuştur⁴³. Bu dönüşüm, Türkiye'nin Almanya'daki Türklere yönelik ilgisinin yalnızca konsolosluk hizmetleriyle sınırlı kalmadığını; diasporanın iç siyasetin ve meşruiyet üretiminin aktif bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Böylece diaspora, temsil edilen bir nüfus olmaktan çıkarak siyasal sınırın fiilen genişlediği bir alanı ifade etmeye başlamıştır. Devletin diasporaya yönelik ilgisinin kapsamının genişlemesi, bu nüfusun yerleşiklik ve kuşaksal süreklilikle şekillenen top-

Görüş

Akademik Bakış

30

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

- 39 Süleyman F. Çobankara, "External Voting and the Democratic Boundary Problem: A Democratic Inclusion Analysis of the Turkish Case", *Turkish Journal of Diaspora Studies*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2025.
- 40 Liza Mügge, "Transnationalism as a Research Paradigm and Its Relevance for Integration", Blanca Garcés-Masareñas – Rinus Penninx (der.), *Integration Processes and Policies in Europe*, Springer, Cham 2016, s. 212.
- 41 Federal Statistical Office (Destatis) Resmi İnternet Sayfası, "Foreign Population by Place of Birth and Selected Citizenships", <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/Tables/foreigner-place-of-birth.html>
- 42 Abadan-Unat, 2011, a.g.e.
- 43 Yüksek Seçim Kurulu Resmi İnternet Sayfası, "2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Yurt Dışı Temsilciliklerine Göre Seçmen ve Sandık Sayıları", <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/CB-Temsilcilik-secsan-sayilari-2014.pdf>

lumsal konumuyla da yakından ilişkilidir. 1961 İşgücü Anlaşması ile başlayan süreçte Almanya'daki Türk varlığı, misafir işçi algısından, bugün dördüncü nesile ulaşan ve arada kalmış kimlikler geliştiren yerleşik bir topluma dönüşmüştür⁴⁴. Bu tarihsel derinlik, geçici misafirlikten kalıcı stratejik varlığa söylemsel kırılımın net gözlenebileceği bir saha olmakla beraber kurumsal yapılanmaların stratejilerinin belirlenmesinde kerteriz kabul edilen bir hafıza mekânı da olmuştur.

Bu yeni konumlanma, Türkiye'nin diaspora politikasını kurumsal araçlar üzerinden sistematik biçimde yapılandırmasını beraberinde getirmiştir. Merkezi düzlemde Türkiye'nin diaspora siyaseti, farklı kurumsal araçlar aracılığıyla çok katmanlı bir yapı içinde yürütülmektedir. Bu çerçevede, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak dinî inançlar doğrultusunda ibadetlerin yerine getirilmesini koordine eden DİTİB, bunun ötesine geçerek Avrupa'daki Türk topluluklarıyla kurulan ilişkileri duygulanımsal bağlar, kolektif hafıza ve baba evi metaforu⁴⁵ üzerinden yapılandıran bir devlet-diaspora yönetişimi pratiği geliştirmektedir. 2010 yılında diasporaya yönelik politikalar geliştirme hedefiyle kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ise bir hizmet kurumu olmanın yanında, diaspora içinde "geleceğin gönül elçilerini" yetiştirerek Türkiye'nin uzun vadeli çıkarlarına sadık bir sosyal sermaye ağı inşa etmeyi hedefleyen bir yönetim aygıtı olarak konumlandırılmaktadır. Bunun yanında Türkiye Maarif Vakfı eğitim diplomasisi alanında faaliyet göstermekte, 2007'de kurulan Yunus Emre Enstitüsü (YEE) ise Türkçe ve kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütmektedir. TRT Deutsch ve TRT World gibi kanallar, bilgilendirme misyonunun yanı sıra, Türkiye'nin resmi bakış açısını diaspora ve Alman kamuoyuna taşıyarak stratejik iletişim ve kamu diplomasisinin bir parçası olarak konumlandırılmıştır. Türkiye, YEE ve TRT gibi kurumlar aracılığıyla kültürel diplomasisini çeşitlendirmiş; söz konusu yapılar, devletin dış politika hedeflerini destekleyen meşruiyet araçları olarak konumlandırılmıştır⁴⁶. Diasporanın yaşadığı yerel düzeyde ise bu merkezi çerçeve, Avrupa çapında lobi faaliyetleri yürüten Uluslararası Demokratları Birliği (UID), toplumsal ve dinî alanda etkinlik gösteren İslam Toplumu Millî Görüş (İGMG), Avrupa Türk İslam Birliği (ATİB), Türk Federasyon ve çok sayıda hemşeri derneği aracılığıyla tamamlanmakta ve yerelleştirilmektedir. Buradaki ikili ve iç içe geçmiş yapı, Türkiye'nin diaspora siyasetinin kurumsal bir ağ olmanın ötesine geçerek, resmî söylemler ile sivil toplumsal pratikler arasındaki etkileşim üzerinden dönüşüm ürettiğini ve küresel ölçekte bir sosyal-siyasal sermaye alanı inşa ettiğini göstermektedir. Öte yandan, yurtdışı oy hakkının getirilmesi, diaspora nüfusunu iç siyasetin

44 Kaya, a.g.e., s. 45.

45 Devran Koray Öcal, "Like the Father's Home: Perceived State of the Turkish-Sunni Community in Germany", *Political Geography*, Cilt: 78, 2020, Article 102134.

46 B. Senem Çevik - Philip Seib (eds.), *Turkey's Public Diplomacy*, Palgrave Macmillan, New York 2015, s. 86.

aktif bir bileşeni haline getirmiş, onları stratejik bir seçmen rezervine dönüştürmüştür. Bu hamle, diaspora politikasının realpolitik boyutunun iç politika meşruiyeti arayışıyla kesiştiğini ortaya koymaktadır. Böylece diaspora, kültürel ve kurumsal bir ağ olmanın ötesinde sınır aşan siyasal bir etki alanı olarak konumlanmaktadır.

Realpolitik Gerilim ve Fırsat Sarkacı: Egemenlik Alanlarının Çatışması

Diasporanın sınır aşan siyasal bir etki alanına dönüşmesi, Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilerde egemenlik yetki alanlarının çakıştığı yeni bir düzlemi görünür kılmıştır. Almanya'daki Türk diasporası, Türkiye'nin realpolitik stratejileri için bir fırsat alanı yaratırken, aynı zamanda iki ülke arasında egemenlik yetki alanlarının çakıştığı bir gerilim sahnesine de dönüşmüştür. Türkiye'nin diaspora üzerindeki kurumsal nüfuzu, Almanya'da sıklıkla 'iç işlerine müdahale' ve 'paralel toplum' endişeleriyle karşılanmaktadır. Bu dönüşüm, diasporanın iki devlet arasındaki ilişkilerde doğrudan etkili olan bir realpolitik düzeyde konumlanmasına yol açmıştır. 2000'li yıllarla birlikte Ankara ve Berlin hattında yaşanan gelişmeler, diasporanın hem iş birliği hem de gerilim üreten bu ikili rolünü görünür kılmaktadır. Türkiye'nin diplomasi yoluyla da geliştirmekte olduğu proaktif diaspora politikası, Almanya'nın egemenlik sahasında bir yetki aşımı olarak algılanmakta ve güvenlik bağlamında tanımlanmaktadır. Bu süreç, diaspora toplumlarının ev sahibi ve anavatan ülkeleri arasındaki ilişkilerde, kimliğin diyalektik organiğini meydana getirmektedir⁴⁷. Bu çerçevede diaspora toplulukları, temas ve karşılıklı etkileşime olanak sağlayan bir köprü görevi üstlenirken bir de kültürel, siyasal ve ekonomik gerilimlerin ortaya çıktığı bir zemin olarak ikili bir role sahiptir.

Diaspora bireyleri teorik düzlemde iki ülke arasında ilişkileri yumuşatan "barış elçileri" olarak tanımlanabilmektedir. Ancak bu imaj, realpolitik pratiğinde farklı bir görünüm kazanabilmektedir. Özellikle seçim dönemlerinde siyasal mobilizasyon Almanya sahasında somut biçimde ortaya çıkmıştır. Partiler mitingler düzenlemiş, yerel diaspora derneklerini ve dinî kuruluşları seferber etmiş ve hedefe yönelik propaganda faaliyetleri yürütmüşlerdir⁴⁸. Bunun sonucu olarak Türkiye menşeli siyasal ve ideolojik kutuplaşmalar Almanya'daki diasporik kamusal alana taşınmış; ana vatandaki bölünmeler sınır aşan bir nitelik kazanmıştır. Bu siyasal yoğunlaşmalar özellikle kriz dönemlerinde daha belirgin hale gelmektedir. Diaspora, iş birliği ve temas zemini olmanın ötesine geçerek egemenlik, yetki ve meşruiyet tartışmalarının merkezine yerleşmektedir. İkili vatandaşlık, ev sahibi ülke tarafından entegrasyon politikala-

47 Yaşar Aydın, *The New Turkish Diaspora Policy: Its Aims, Their Limits and the Challenges for Associations of People of Turkish Origin and Decision-Makers in Germany*, SWP Research Paper No. 10, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin 2014, s. 20.

48 Mügge, a.g.m., s. 215.

rının önünde bir engel olarak görülürken; anavatanın diasporaya yönelik faaliyetleri ise diasporanın asimile olmaksızın ev sahibi toplum içinde güçlenmesi açısından stratejik bir mecburiyet olarak değerlendirilmektedir. Diasporanın stratejik aidiyet bağının korunması ve diasporadaki otoritenin sürekliliği, Türkiye tarafından somut kurumsal sistemlerle hayata geçirilmektedir. Bu durum ise, diaspora üyelerinin sosyalleşme alanlarında kimin otorite sahibi olduğu sorusunu gündeme getiren bir egemenlik mücadelesine yol açmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin DİTİB ve yereldeki sivil toplum kuruluşları ile kurumlar aracılığıyla Almanya'daki dini ve sosyal hayatın koordinasyonunda rol alması, Alman kamuoyunda Paralel Toplum kaygısını tetiklemektedir. Türkiye ve Almanya arasında bu minvalde kullanılan söylemlerde temel bir paradigma farkına dikkat çekmek gerekmektedir. Türk devletinin diasporasına yönelik programladığı bu faaliyetler, vatandaşının kimliğini kültürel bazda da koruma sorumluluğu anlayışını güderken, Alman devleti bu tutumu Türk diasporasının Almanya'daki entegrasyonunun önünde bir engel olarak algılamaktadır. Her iki durumda, politika anlayışlarında modern ulus-devletin sınırları çerçevesinde egemenliğine ve diasporik bireylerin kimliklerine dair derin bir kavramsal gerilim yaratmaktadır. Bu durumlar, diaspora topluluklarının sadakati ve sosyalleşme alanlarının kontrolü bağlamında, her iki devletin de egemenlik iddialarının çarpıştığı bir alan yaratmaktadır. Alman iç istihbarat servisi (Bundesamt für Verfassungsschutz -BfV), DİTİB'in Alman anayasal hukuku ile uyumlu hareket edip etmediğini veya bunun yerine devlet karşıtı hedefler peşinde koşup koşmadığını sorusunu ele almıştır. BfV'nin perspektifinden bakıldığında, Türk hükümetinin DİTİB'yi Alman topraklarında hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullandığı tespiti görülmektedir⁴⁹. Bu tartışmalar, diasporanın kültürel sürekliliğin ötesinde devletlerarası otorite paylaşımının, yönetim yetkilerinin ve siyasal meşruiyet iddialarının sınır aşan düzlemde filen müzakere edildiği kurumsallaşmış bir siyasal alan niteliği kazandığını ortaya koymaktadır.

Sonuç

Türkiye'nin son altmış yıla yayılan tarihsel süreci, Westfalya modeline dayanan sınırlı, bölgesel ve dışsal-öteki ile keskin hatlarla ayrımı sağlanan devlet anlayışının, genişleyen, küresel ve içselleştirici bir ulus-ötesi yönetim paradigmasına doğru ilerleme kaydettiğini işaret etmektedir. Bu çalışmanın bulguları, söz konusu dönüşümün itici gücünün güvenlik ve jeopolitik geleneksel kaygıların diaspora temelli biçimde yeniden işlevselleştirilmesi olduğunu göstermektedir. 1960-2000 yıllarını kapsayan birinci evrede, devlet söyleminde öne çıkan geçici misafir ve uzak misafir tanımlamaları çerçevesinde diaspora, gerçekliği takip edilmesi gereken, ancak mesafenin korunması gerektiği varsayılan bir dışsallık olarak kodlanmıştır. Bu bağlamda, realpolitik mantık çerçevesinde

49 Yaşar Aydın, "Turkey's Diaspora Policy and the 'DİTİB' Challenge", *Turkeyscope - Insights on Turkish Affairs*, Cilt: 3, Sayı: 8, 2019, s. 4.

Gazi

Akademik
Bakış

33

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

diasporanın sorun ihracı olarak görülmesi, anavatan politikalarının istikrarını tehdit edebilecek bir düzlemde değerlendirilmiştir. Anavatanın iç politika dengesini korumaya yönelik reaktif ve koruma odaklı tutumu bu çizgide konumlanmıştır. 2000'li yılların ardından kazanılan deneyim ve değişen iktidar ile kurumsal ve söylemsel anlayışta köklü bir değişim meydana gelmiştir.

Türkiye'nin küreselleşen dünyadaki konumu, yumuşak güç arayışları ve stratejik iddiaları, AB ile zaman zaman yaşanan gerilimler ile kurulan diyaloglar arasındaki ikilem içinde biçimlenmiştir. Diaspora bu dönemde, anavatanın yabancı devletlere uzanan kalıcı stratejik varlık anlayışı ile yeniden tanımlanarak devletin uluslararası güç kapasitesinin tamamlayıcı bir parçası hâline dönüştürülmüştür. Bu noktada araçsallaştırma dinamikleri ilk dönemden daha karmaşık ve çok katmanlıdır. Uluslararası konjonktürde diaspora, diplomatik pazarlık kozu işlevi görebilen ve baskı unsuru oluşturabilecek bir aktör olarak konumlandırılabilir. Almanya örneğinde somutluk kazanan bu işlev, Türkiye'nin diasporasını küresel ve bölgesel rekabette yumuşak güç projeksiyonunun temsilcisi niteliğinde değerlendirmesine olanak sağlamaktadır. Buradaki çok yönlülük, küresel kamuoyunda meşruiyet savunusunu ve tercih edilen ifade biçimini inşa eden stratejik bir kanal işlevi görürken; anavatanın ekonomik kalkınma hedeflerine yönelik bilgi, yatırım ve finansal kaynak akışını yönlendirebilen sürdürülebilir bir mecra niteliği de taşımaktadır. Bu bağlamda izlenen sahiplenici tutum, uluslararası arenada diaspora olgusuna içkin egemenlik yetki alanı çakışması gerilimine temas etmektedir. Diasporaya ev sahipliği yapan ülkenin gücü ile anavatan devletinin izlediği politikalar, diasporik bireylerin siyasal sosyalleşme bağlamları üzerinden yürüyen rekabeti görünür kılmaktadır. Türkiye'nin vatandaşlık bağını kerteriz noktası olarak konumlandırarak dahiliyet sağlayan yaklaşımı, ev sahibi ülkeler açısından çoğu zaman iç işlerine müdahale ve toplumsal entegrasyonu engelleme iddialarıyla karşı karşıya kalmaktadır; Almanya örneği bu gerilimin en belirgin sahasını oluşturmaktadır. Bu durum, diaspora politikasının devletlerin karşılıklı bağımlılık gereksinimleri ile egemenlik hassasiyetleri arasında şekillenen bir realpolitik sarkaç işlevi kazandığını göstermektedir. Türkiye, diaspora vasıtasıyla küresel etki kapasitesini artırmaya ve yumuşak gücünü tahkim etmeye yönelik strateji izlerken, ev sahibi ülkelerin içişlerine müdahale etmeme ilkesinin doğurduğu gerilimi dengelemek ve diplomatik maliyetleri minimize etmek zorunda kalmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'nin diaspora politikasındaki dönüşüm, uluslararası ilişkiler disiplini açısından iki temel çıkarım sunmaktadır. İlk olarak, geleneksel Westfalyan devlet anlayışı egemenliği sabit bir toprak parçası ve sınırlar içindeki nüfusla özdeşleştirirken, Türkiye örneğinde izlenen politikalar ve fiili pratikler bu mekânsallığın ötesine geçildiğini göstermektedir. Yurtdışındaki Türk nüfusunun kurumsal ağlar, kimlik politikaları ve süreklilik arz eden söy-

Görüş

Akademik
Bakış

34

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

lemsel bağlar aracılığıyla anavatan aidiyeti temelinde ulusötesi bir kapsayıcılıkla karakterize edilmesi, egemenliğe zarar veren değil; devlet otoritesinin coğrafi olmayan alanlara doğru genişlediği yeni bir performans alanını ortaya koymaktadır. İkinci olarak, 21. yüzyıl realpolitikinde devletlerin güç araçları, geleneksel askerî ve ekonomik parametrelerin ötesine geçerek diaspora toplumlarını stratejik birer bileşen hâline getirmiştir. Küreselleşme bağlamında artan rekabet ve iş birliği dinamikleri, mobilizasyon kapasitesi, kültürel-sembolik sermaye temsiliyeti ve kamu diplomasisi gibi alanlarda şekillenen yeni bir paradigma üretmektedir. Böylece güç mücadelesi, kimlik inşası, sivil toplum mühendisliği ve transnasyonel nüfus yönetimi gibi daha karmaşık ve dolaylı araçlar üzerinden yürütülen bir nitelik kazanmaktadır. Bu durum, diaspora politikalarının devletlerin uluslararası konjonktürdeki konumlarını pekiştirmek amacıyla başvurdukları “hibrit bir devlet aklı” dinamiğinin temel unsurlarından biri hâline geldiğini göstermektedir.

Türkiye'nin diaspora politikasındaki dönüşümü, 21. yüzyıl realpolitikinin, gücün sadece askeri veya ekonomik boyutlarıyla değil, transnasyonel nüfus yönetimi, kimlik inşası ve sivil toplum mühendisliği gibi daha karmaşık ve dolaylı araçlarla da yürütüldüğünü göstermektedir. Türkiye'nin diasporası üzerinden edindiği tecrübe, küresel iddiaları olan diğer yükselen ve orta ölçekli güçler için de referans teşkil edebilecek bir örnektir. Bu pratikler, diaspora yönetişiminin devletlerin uluslararası sistemde güçlerini konumlandırırken önemli bir rol oynadığını; bu konumları tahkim etmek, güç projeksiyonlarına çeşitlilik kazandırmak ve küresel hiyerarşideki statülerini yeniden müzakere edebilmek için başvurulan stratejik bir kapsam sunduğunu göstermektedir. Ancak bu alandaki sürdürülebilirlik, salt duygusal ya da kurumsal bağların gücünden ziyade, egemenlik gerilimlerinin hâkim olduğu diplomatik zeminde bu gerilimlerin diyalog ve uyumlaştırma mekanizmalarıyla yönetilebilme kapasitesine dayanmaktadır. Bu bağlamda başarı, içe dönük mobilizasyon ile dışa dönük meşruiyet arasında hassas bir dengenin kurulmasına bağlıdır.

Kaynaklar

- ABADAN-UNAT, Nermin, *Turkish Workers in Europe 1960-1975: A Socioeconomic Reappraisal*, Brill, Leiden 1976.
- ABADAN-UNAT, Nermin, *Turks in Europe: From Guest Worker to Transnational Citizen* (çev. Caterine Champion), Berghahn Books, Oxford-New York 2011.
- ADAMSON, Fiona B., “Sending States and the Making of Intra-Diasporic Politics: Turkey and Its Diasporas in Europe”, *International Migration Review*, Cilt: 53, Sayı: 1, 2019, s. 210-236.
- AYDIN, Yaşar, “Turkey's Diaspora Policy and the 'DİTİB' Challenge”, *Turkeyscope-Insights on Turkish Affairs*, Cilt: 3, Sayı: 8, 2019, s. 1-6.
- AYDIN, Yaşar, *The New Turkish Diaspora Policy: Its Aims, Their Limits and the Challenges for Associations of People of Turkish Origin and Decision-Makers in Germany*, SWP Research Paper No. 10, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin 2014.
- BRUBAKER, Rogers, “The 'Diaspora' Diaspora”, *Ethnic and Racial Studies*, Cilt: 28, Sayı: 1, 2005, s. 1-19.

Yaz

Akademik
Bakış

35

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

- COHEN, Robin, *Global Diasporas: An Introduction*, 2. Baskı, Routledge, London and New York 2008.
- ÇALLI, Mehmet, "Eine Erfolgsgeschichte", *Interkultur*, Sayı: 12, Juli-August 2011, s. 8-9, <https://www.kulturrat.de/wp-content/uploads/2016/07/interkultur-12.pdf>
- ÇEVİK, B. Senem - SEIB, Philip (eds.), *Turkey's Public Diplomacy*, Palgrave Macmillan, New York 2015.
- ÇOBANKARA, Süleyman F., "External Voting and the Democratic Boundary Problem: A Democratic Inclusion Analysis of the Turkish Case", *Turkish Journal of Diaspora Studies*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2025, s. 175-194, <https://doi.org/10.52241/TJDS.1616937>
- ERDOĞAN, Murat M., "Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve 'Euro-Turks-Barometre' Araştırmaları", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2015, s. 108-148.
- FAIST, Thomas, "Diaspora and Transnationalism: What Kind of Dance Partners?", Rainer Bauböck – Thomas Faist (der.), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2010, s. 9-34.
- FEDERAL STATISTICAL OFFICE (Destatis) Resmi İnternet Sayfası, "Foreign Population by Place of Birth and Selected Citizenships", <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/Tables/foreigner-place-of-birth.html>
- FOUCAULT, Michel, "Politics and the Study of Discourse", Graham Burchell-Colin Gordon-Peter Miller (der.), *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, University of Chicago Press, Chicago 1991, s. 53-72.
- FOUCAULT, Michel, *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-78* (çev. Graham Burchell; ed. Michel Senellart), Palgrave Macmillan, London 2007.
- GAMLEN, Alan, "The Emigration State and the Modern Geopolitical Imagination", *Political Geography*, Cilt: 27, Sayı: 8, 2008, s. 840-856.
- KAHN, Michelle Lynn, "Foreign at Home: Turkish-German Migrants and the Boundaries of Europe, 1961-1990", Stanford University, Stanford 2018 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- KALIN, İbrahim, *İslam ve Batı*, İSAM Yayınları, İstanbul 2010.
- KAYA, A. *Turkish origin migrants and their descendants: Hyphenated identities in transnational space*. Palgrave Macmillan. 2019.
- KAYA, Ayhan-KENTEL, Ferhat, *Euro-Turks: A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?*, Centre for European Policy Studies, Brussels 2005.
- KIZILOCAK, Gülay, "Etappen der türkischen Migrationsgeschichte", *Interkultur*, Sayı: 12, Juli-August 2011, s. 3, <https://www.kulturrat.de/wp-content/uploads/2016/07/interkultur-12.pdf>
- MANDEL, Ruth, *Cosmopolitan Anxieties: Turkish Challenges to Citizenship and Belonging in Germany*, Duke University Press, London 2008.
- MARIENSTRAS, Robert, "On the Notion of Diaspora", Gérard Chaliand (der.), *Minority Peoples in the Age of Nation-States*, Pluto Press, London 1989, s. 119-125.
- MÜGGE, Liza, "Transnationalism as a Research Paradigm and Its Relevance for Integration", Blanca Garcés-Masareñas – Rinus Penninx (der.), *Integration Processes and Policies in Europe*, Springer, Cham 2016, s. 205-224.
- NYE, Joseph S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, PublicAffairs, New York 2004.
- ØSTERGAARD-NIELSEN, Eva, *Transnational Politics: Turks and Kurds in Germany*, Routledge, London and New York 2003.
- ÖCAL, Devran Koray, "'Like the Father's Home:' Perceived State of the Turkish-Sunni Community in Germany", *Political Geography*, Cilt: 78, 2020, Article 102134, <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2019.102134>
- ÖGER, Vural, "50 Jahre Migration aus der Türkei", *Interkultur*, Sayı: 12, Juli-August 2011, s. 1-2, <https://www.kulturrat.de/wp-content/uploads/2016/07/interkultur-12.pdf>
- PURTAŞ, Fırat, "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", *Akademik Bakış*, Cilt: 7, Sayı: 13, 2013, s. 1-14.

Göç

Akademik
Bakış

36

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

- RAGAZZI, Francesco, "A Comparative Analysis of Diaspora Policies", *Political Geography*, Cilt: 41, 2014, s. 74-89.
- RIDDLE, Liesl, "Diasporas: Exploring Their Development Potential", *Journal of Microfinance / ESR Review*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2008, s. 28-35.
- ROCHAU, Ludwig von, *Grundsätze der Realpolitik, angewendet auf die staatlichen Zustände Deutschlands*, Göpel, Stuttgart 1853.
- SAFRAN, William, "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return", *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, Cilt: 1, Sayı: 1, 1991, s. 83-99, <https://doi.org/10.1353/dsp.1991.0004>
- SAĞIROĞLU, Ali Zafer, "Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Göç ve İnsan Hareketlilikleri: Birinci ve İkinci Kalkınma Planları Üzerine Bir Değerlendirme", *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı, 2022, s. 16-35, <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1106055>
- SEVERIN-BARBOUTIE, Bettina, *Migration als Bewegung: Am Beispiel von Stuttgart und Lyon nach 1945*, Mohr Siebeck, Tübingen 2019.
- SHEFFER, Gabriel, *Diaspora Politics: At Home Abroad*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- TURNER, Victor, *From Ritual to Theatre: The Human Seriousness of Play*, PAJ Publications, New York 1982.
- VAN HEAR, Nicholas, *New Diasporas: The Mass Exodus, Dispersal and Regrouping of Migrant Communities*, University College London (UCL) Press, London 1998.
- WEINER, Myron, "Labor Migrants as Incipient Diasporas", Gabriel Sheffer (der.), *Modern Diasporas in International Politics*, Croom Helm, London 1986, s. 47-74.
- YUVAL-DAVIS, Nira, "Theorizing Identity: Beyond the 'Us' and 'Them' Dichotomy", *Patterns of Prejudice*, Cilt: 44, Sayı: 3, 2010, s. 261-280, <https://doi.org/10.1080/0031322X.2010.489736>
- YÜKSEK SEÇİM KURULU Resmi İnternet Sayfası, "2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Yurt Dışı Temsilciliklerine Göre Seçmen ve Sandık Sayıları", <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/CB-Temsilcilik-secsan-sayilari-2014.pdf>

Extended Abstract

This article analyses the transformation of Türkiye's diaspora policy from 1960 to the present, examining the causal interrelationship between discursive shifts, institutional restructuring, and realpolitik considerations through the case study of Germany. The study addresses two research questions: How has Türkiye's official discourse towards its overseas population evolved, and what realpolitik dynamics explain the transformation from a distant, protection-oriented approach to strategic engagement? Theoretically, the article reconceptualises realpolitik as a pragmatic state practice that flexibly mobilises all available instruments-including diaspora communities-to advance national interests within concrete power constellations. Methodologically, the article employs historical and discursive analysis, comparing two distinct periods: 1960-2000 and the post-2000 era. Germany serves as the case study due to its centrality as the primary destination country for Turkish labour migration since the 1961 bilateral recruitment agreement. The analysis reveals four key findings. First, the 1960-2000 period was characterised by a "temporary guest" discourse framing emigrants primarily as economic resources whose presence abroad was considered provisional. Concepts such as *Gastarbeiter*, *Almancı*, and *gurbetçi* reflected this temporal logic. The state's approach remained reactive, focused on protecting citizens abroad through consular services while failing to recognise their potential as permanent strategic assets. This period was marked by the systematic underestimation of structural dynamics transforming labour migrants into established diaspora communities.

Second, the post-2000 period marks a fundamental discursive rupture. Official discourse evolved towards positioning overseas populations as "permanent and strategic assets", replacing exclusionary terminology with inclusive concepts such as "overseas Turks". This discursive shift

Gazi

Akademik
Bakış

37

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

is closely linked to the instrumentalisation of the diaspora as a source of soft power projection, a diplomatic bargaining chip, and a channel for international legitimacy. Unlike the first period's purely economic framing, the contemporary approach recognises diaspora communities as multifaceted assets with political, economic, and symbolic dimensions. Third, this discursive transformation materialised institutionally through dedicated diaspora institutions, particularly the Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB) in 2010. These institutions mobilise diaspora communities through programmes targeting youth, language preservation, and cultural continuity. The institutional architecture extends beyond central state institutions to include religious organisations (DİTİB), cultural diplomacy actors (Yunus Emre Institute), and media outlets (TRT Deutsch), creating a multi-layered governance network connecting Ankara with diaspora communities. Fourth, the German case illuminates both opportunities and tensions inherent in these policies. With approximately 1.55 million Turkish citizens and a substantial electoral constituency following external voting rights, the diaspora has become integrated into Türkiye's domestic political dynamics. However, this integration generates sovereignty tensions with the host state. Turkish institutional presence has been perceived in Germany as interference in domestic affairs, triggering debates about parallel societies. The analysis reveals a fundamental paradigm conflict: while Türkiye frames its diaspora engagement as legitimate protection of citizens' cultural identity, Germany perceives the same practices as obstacles to integration.

The article demonstrates that contemporary diaspora policies represent hybrid statecraft combining traditional foreign policy objectives with transnational governance. States increasingly extend their authority beyond territorial boundaries through identity management and institutional networks. Diaspora governance emerges as a crucial domain where states project power and compete for influence. The sustainability of these policies depends on managing sovereignty tensions through dialogue with host states—a key finding for understanding transnational governance in contemporary international relations.

Gazisi

Akademik
Bakış

38

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026